

Danse- og musikhistorier 12

En **almanak** med dansebeskrivelser fra 1830 – 1

Af Ole Skov

I de tysksprogede lande og i de områder, hvor der var tyske mindretal og mange derfor talte eller forstod tysk, var det omkring år 1800 populært at udgive såkaldte Almanakker og Taschenbücher, altså små lommebøger med forskelligt kulturelt indhold. De blev primært udgivet som "dannelses-kilde" for det bedre borgerskab og indeholdt blandt andet kalendere, information om hof og kongelige, noget om teatrene, digte, små historier, tegninger, kobberstik, håndarbejde, gåder, sange, musik, noder og en del af bøgerne også dansebeskrivelser.

Denne artikel omhandler en bog udgivet i Prag. Den har titlen "Carnevals-Almanach auf das Jahr 1830", og mit eksemplar er den 13. marts 1853 givet for "flid og god opførsel" til Marie Witzl.

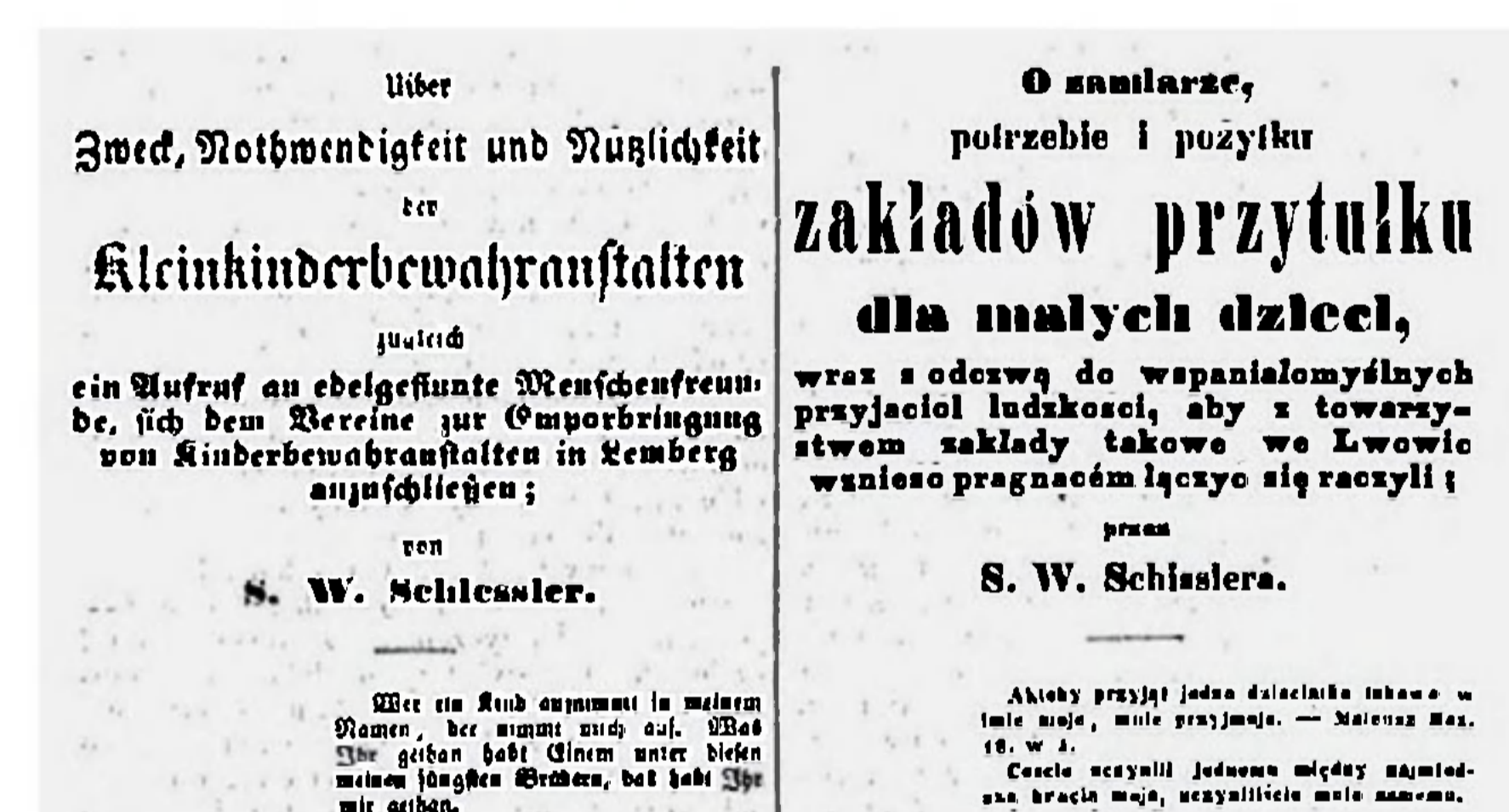
Bogen er udgivet af Sebastian Willibald Schiessler (1791-1867), som var bøhmisk forfatter og komponist. Bøhmen

hedder på tjekkisk echy og er området omkring og vest for Prag og var en del af det østrigske kejserrige. Schiessler var født i Prag i et velhavende miljø og var tysksproget. Han fik uddannelse i klaverspil og har komponeret enkelte musikstykker nok mest som en god amatør. Han fik også en akademisk uddannelse i Prag, hvorefter han indtrådte i "Feldkriegscommissariatet" og blev "Oberkriegscommisär". Han kom derfor rundt i hele det østrigske monarki til for eksempel Pilsen og Prag i det nuværende Tjekkiet, Lemberg i Ukraine og Graz i Østrig, hvor han døde.

Schiessler var meget socialt engageret især i oprettelse af børnehaver. Han oprettede i 1834 den første i det østrigske monarki. Det var i Pilsen, der ligger i Bøhmen.

I et skrift udgivet i Prag og som omhandler Lemberg, opfordrede han i

1830 andre til også at oprette "Kinderbewahranstalten", hvilket er børnehaver. Lemberg ligger i det vestlige Ukraine og hedder i dag Lviv. Byen var polsk fra 1434 til 1772 og blev derefter en del af Galicien og Lodomeria, der i 1804 blev en del af det østrigske rige. Galicien blev også kaldt for det østrigske Polen. Schiesslers opfordring på 14 sider er derfor skrevet på både tysk og polsk.

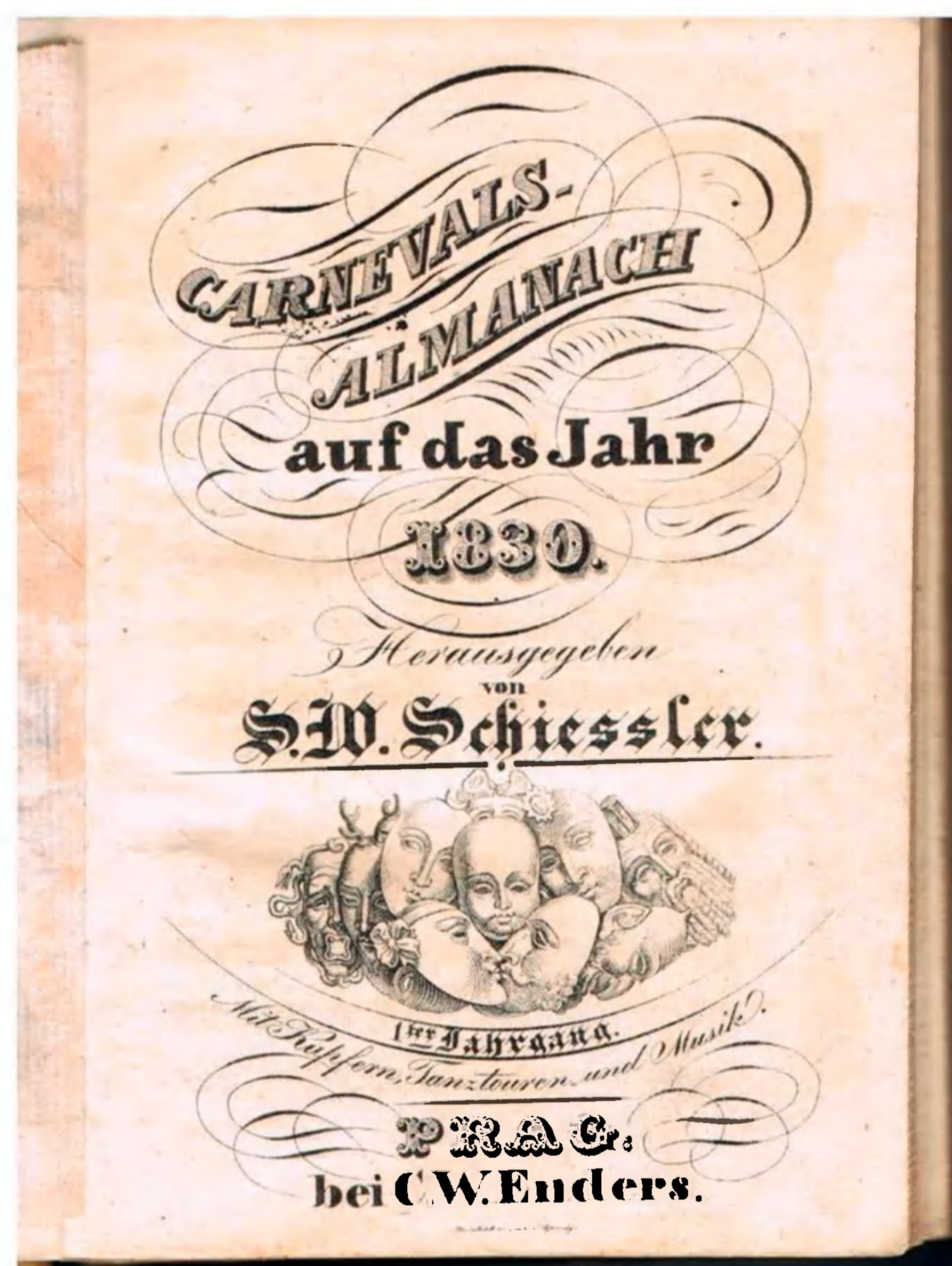

Schiesslers opfordring til oprettelse af børnehaver i 1830.

Teksten lyder: "Om formål, nødvendighed og anvendelighed af Kleinkinderbewahranstalten og samtidig et opråb til ædelsindede menneskevenner til at slutte sig til foreningen for oprettelse af børnehaver i Lemberg".

Den første børnehave i verden tilskrives Friedrich Fröbel. Han oprettede en "Kindergarten" i Bad Blankenburg i Thüringen midt i det nuværende Tyskland i slutningen af 1840. Det er nok et spørgsmål om ord, for før Frøbels "Kindergarten" fandtes allerede flere "Kinderbewahranstalten" i de østrigske områder, og i Danmark blev der i 1828 oprettet et "Børne-asyll" til pasning af børn, når deres forældre var på arbejde.

Schiessler har udgivet flere bøger også under pseudonymer, og han skrev mange gåder og ordspil. Mange af hans bøger blev ligesom Carnevals-Almanach

Forside til Carnevals-Almanach 1830.

S. W. Schiessler.

Billede af kvinde der skjuler sig bag en maske, billede nr. 12.

udgivet på Carl Wilhelm Enders's forlag i Prag.

Indholdet af bogen er artikler om: Carnevalls-Spenden (gaver til damerne), noget om ideen med et karneval, et lille skuespil om fastelavn, noget om masker, maskebilleder, fastelavns sjov, gåder, noveller, digte, sange og små historier fra datidens dagligliv herunder "bord-sang" efter dansen, karnevalls-selskabs-sang, livets maskebal og "Tanz-Vignetten", som var skrevet af Schiessler selv, og er et lille vers for hver af 11 forskellige danse. Nummer 2 af disse er polonaise. Det er ikke pardansen polonaise men den dans, hvor man går og danser i figurer, og som også i Vestjylland i nyere tid kaldtes marchleg. Denne dans indledte ofte et bal.

I vignetten står: "Alt und Jung nur herbei! Nicht sollet Ihr tanzen, nur gehen. Zeigen, dass Ihr auch ein Füss' an dem Leibe doch habt". Frit oversat: Gammel og ung kom bare med, I skal ikke danse men bare gå, vis at I også har et par fødder til kroppen.

Folk skulle også dengang lokkes ud på dansegulvet med, at alle kunne være med.

Bogen indeholder 12 billeder af B. Grüner med personer, der er udklædt eller har masker på som ved maskeballer.

Mand i karnevalsdragt billede nr. 2.

I bogen findes også et helt afsnit med dansebeskrivelser, tegninger og noder.

Der er 5 danse: 1: Kegel-Quadrille, der er en kvadrilledans koreograferet af "Ballet- und Kammer Tanzmeister" Adalbert Küffel (1780-1845). Musikken er komponeret af Kapellmeister Joseph Triebensee (1772-1846) og slutter med "einem Reydowak".

Adalbert Küffel var bøhmisk og har koreograferet de fleste af dansene i Carnevalls-Almanach. Han var født og døde i Prag. Han var dansekoreograf, dansmester, danser, sanger og skuespiller

Forsiden til afsnittet med dans.

Stände Theater i Prag omkring 1830.

ved Prager Stände Theater. Stände Theateret blev indviet i 1783. Det skulle være med til at højne kulturen, specielt den tyske. Teateret var opkaldt efter "die Bömischen Stände" – jordbesiddernes parlament. Küffel og Schiessler kendte hinanden fra teateret.

Mozarts opera 'Don Giovanni' blev ur-opført dér i 1787, og komponisten Carl Maria von Weber var operadirektør fra 1813-16.

Joseph Triebensee (1772-1846) var også bøhmisk og spillede obo. Han spillede i mange af de store orkester, teatre og operaer i det østrigske rige, og han efterfulgte Weber som direktør for Stände Theater fra 1816-1836.

2: Conversationstanz af Küffel er en kolonnedans for 1 herre og 2 damer. Musikken er af Kapellmeister Franz Skraup.

Joseph Triebensee.

Franz Skraup (František Škroup).

Franz Skraup (1801-1862) var ligesom sin far og bror tjekkisk kapelmester og komponist. Han var derudover også dirigent og sanger. Han var født i Osice i Bøhmen og døde i Rotterdam i Holland. Han har komponeret den tjekkiske nationalsang "Kde domov můj", der betyder "hvor er mit hjem".

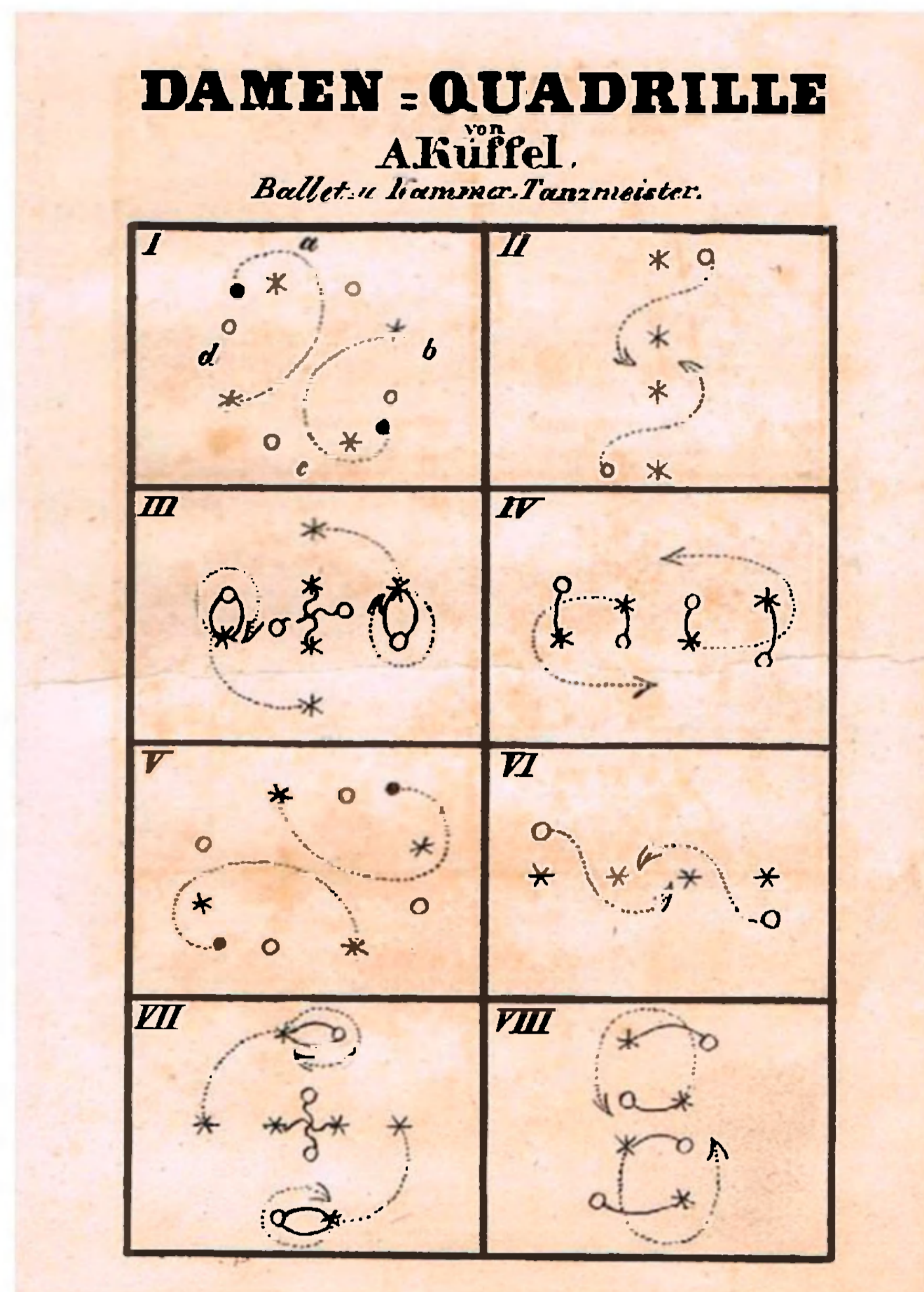
3: Masur, er en kvadrilledans af Küffel og musikken af Friedrich Dionisius Weber.

Friedrich Dionisius Weber (1766-1842) var bøhmisk komponist og derudover kendt som den første direktør for Prags Musikkonservatorium.

4: Cotillon, der er selskabslege og danse, er af Michael Weininger, Böhm. Ständischer Landschafts Tanzmeister. Musikken er af Wranitzki.

Michael Weininger underviste ligesom sin bror Johann i dans i Prag samtidig med Küffel. Hvilken Wranitzky, der var komponisten til Cotillon, er jeg ikke sikker på. Men selvom han døde i 1820 kunne det se ud til at være Anton Wranitzky (1761-1820). Han var født i Neureisch i Mähren, der ligger øst for Bøhmen. Han var uddannet hos bl. a. Mozart i Wien og arbejdede dér og i Prag.

5: Endelig er der Damen-Quadrille af Küffel med musik af Kapellmeister Wit-

Tegning af Damen-Quadrille.

tasek (1771-1839). Johann Nepomuk August Wittasek var fra Bøhmen og arbejdede i Prag.

I bogen er også trykt noder til Polonaise af J. Panny, Walzer af J. Wolfram, Galop af J. Jos. Polt, Ecossaise af Carl Maria von Weber samt Reydowak og Reydowaczka begge komponeret af Schiessler. De 2 sidstnævnte er såkaldte bøhmiske nationaldanse.

Reydowak eller Redowa er en valsetype, som ikke er for hurtig, og som man kunne kalde springvals, da man springer på trinnene. Selvom vi ikke har den bevaret som dans i Danmark, findes den i flere gamle håndskrevne spillemandsbøger, og Redowa er også udgivet som trykte noder, så den har nok været danset i Danmark i en begrænset periode.

Selv om bøgerne var på tysk, kunne man købe mange af disse "Taschenbücher" i Danmark - også "Carnevals-Almanach". På den tid var der en del tysksprogede i de danske byer og især i Hertugdømmerne. I "Fyens Stifts Kongelig allene privilegerede Adresse-Avis og Avertissements-Tidende" var der d. 16. og 23. oktober 1829 annonce fra boghandler J. Milo om salg af bøgerne. "Hos J. Milo faaes: Sammlung neuer Muster zum Sticken 1830", altså samling af håndarbejdsskabeloner, samt "Taschenbücher für 1830, saasom: Cor-

Hos J. Milo faaes:
Sammlung neuer Muster zum Sticken 1830.
Taschenbücher für 1830:
saasom: Cornelia, Frauentaschenbuch, Orphea, Penelope, Rheinisches Taschenbuch, Urania, Vielliebchen, Berliner Musen-Almanach, Carnevals-Almanach, Mücklers Anekdoten-Almanach, m. fl.

Annoncen 16. og 23. oktober 1829.

AVERTISSEMENTS.
Taschenbücher auf das Jahr 1830,
saasom: Taschenbuch zum gesell. Vergnügen, Vergiß mein nicht, Urania, Orphea, Penelope, Vielliebchen, Taschenbuch der Liebe und Freundschaft gewidmet, Cornelia, Musenalmanach, Frauen-Taschenbuch, Taschenbuch für Damen, Suldbigung der Frauen, Carnevals-Almanach, Alle med fine Kobber, faaes paa Adressefontoirtet.

Annoncen d. 16. og 26. november 1829.

nelia, Frauentaschenbuch, Orphea, Penelope, Rheinisches Taschenbuch, Urania, Vielliebchen, Berliner Musen-Almanach, Carnevals-Almanach, Mücklers Anekdoten-Almanach m. fl."

Den 23. november annoncerede avisen selv med følgende: "Taschenbücher auf das Jahr 1830 saasom: Taschenbuch zum geselligen Vergnügen", der i øvrigt er den mest interessante udgivelse, når det gælder dansebeskrivelser, samt en bogliste der ligner den fra den første annonce, og "alle med fine Kobber, faaes paa Adressekontoiret".

Da bøgerne var til salg i Danmark, kunne dansene have været anvendt her, men det er svært at vide. Muligheden er til stede, da omrejsende danselærere ofte fik nye danse fra ophold i Tyskland eller fra tysk danselitteratur, fordi der ikke fandtes ret meget på dansk. Desuden kom nogle af danselærerne fra Hertugdømmerne eller Tyskland og var tysksprogede.

Carnevals-Almanach'en er benævnt 1. årgang, men der kom aldrig flere. Konkurrencen var stor mellem udgivere af almanakker og "Taschenbücher", og bare af de danske annoncer kan man se, at der var mange udgivelser hvert år.

Næste artikel er dansebeskrivelse, noder, tegninger og fortolkning af Conversationstanz.

De væsentligste kilder:

Carnevals Almanach 1830, Ole Skovs samling.

Skrifter og billeder på Österreichische Nationalbibliothek, Wien

Aviser på Statsbiblioteket, Århus